

Nr 327.

Av herr **Persson** i Falla **m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till täckdikningslånefonden, m. m.*

Under en tid som den nuvarande är hela folket för sin livsmedelsförsörjning beroende av vad jordbruket kan frambringa. Men även under mera normala förhållanden är en betydande del av vårt folk direkt beroende av jordbrukets avkastning; indirekt har den stor betydelse för alla folkgrupper. Jordbrukets förmåga att fylla sina uppgifter i folkhushållet är därför av utomordentlig betydelse. Tyvärr är tidsutvecklingen icke gynnsam i detta avseende. Andra områden av arbetslivet ha genomgående större möjligheter att ge en god utkomst, och följderna därav har blivit en stor folkomflyttning från jordbruket till industri- och stadsmannanäringarna — populärt kallad flykten från landsbygden. Denna folkförflyttning måste i sin fortsättning ha med sig stora olägenheter och risker både för samhället i sin helhet och — mest påtagligt — för landsbygden. Jordbruket har redan fått vidkännas betydande svårigheter genom brist på arbetskraft, en brist som i vissa delar av landet blivit synnerligen besvärlig. Om denna utvecklingsfaktor ej kan bemästras, lär jordbruket i fortsättningen ej kunna, så som nu skett under för landet yttre vanskligheter och avstängning från världsmarknaden, trygga det svenska folkets livsmedelsförsörjning. Förutom de driftsekonomiska och andra därmed sammanhörande svårigheter, som en fortsatt avfolkning av stora jordbruksområden måste innebära för jordbruket som näringsgren, framstår detta försvagande av jordbruksbefolkningen också som mycket betänkligt ur befolkningspolitisk synpunkt. Att jordbruket kan följa med i utvecklingen och driftstekniskt och ekonomiskt hållas väl uppe, så att folket där kan givas en fortsatt och med andra folkgrupper likvärdig existens, framstår därför som en angelägenhet av största samhällsliga betydelse.

Den knappa tillgången på arbetskraft och utvecklingen på alla områden till mera tekniskt arbetssätt gör en fortsatt rationalisering av jordbruksdriften önskvärd och nödvändig. I områden med en mera framskriden jordbrukskultur har en sådan utveckling länge fortgått och fortgår alltjämt, även om den hämmas av allt för stora kostnader för modernisering av byggnader och andra åtgärder av liknande slag. I dessa på framåtskridande inriktade bygder omsattes rationaliseringstanken i nödiga praktiska omställningar, i den mån förhållandena så göra möjligt.

Men det finnes också områden, där jordbruket ej följt med i utvecklingen, utan har ett mera stagnerande läge under föråldrade driftformer med dålig arbetseffekt och låg avkastning. Att en uppräckning av dessa efterblivna jordbruk må komma till stånd är en trängande nödvändighet ej endast för den närmast berörda befolkningen, utan för hela folkushållet. Frågan är då, hur detta skall kunna ske.

Det torde vara obestridligt, att ingen annan åtgärd är så avgörande för jordbrukets drift och dess resultat som jordens täckdikning. En väl planlagd och omsorgsfullt utförd täckdikning, där jordens beskaffenhet så kräver, är en ofrånkomlig förutsättning för en rationell och högtstående jordbruksdrift. Det är också genomgående så, att de efterblivna jordbruksbygderna sakna täckdikning. Det är sålunda denna, som mest avgörande skiljer det högtstående och framåtskridande jordbruket från det stagnerande och efterblivna. Naturligtvis måste det även andra betydelsefulla faktorer till för att ett efterblivet jordbruk skall bli tidsenligt och produktionskraftigt, men dessa faktorer kunna i allmänhet icke arbetstekniskt och ekonomiskt nyttiggöras, förrän täckdikning skett. Konstgödsling kan sålunda icke komma till avsedd effekt, innan jorden är tillfredsställande dränerad. Maskiner och större effektiva arbetsredskap kunna ej med fördel användas, förrän de av öppna diken sönderskurna åkrarna bli sammanlagda till rena fält. Anslag för produktionsfrämjande ändamål bli till avsedd nytta först när jorden blivit tillfredsställande täckdikad. Uppräckningen av det efterblivna jordbruket måste sålunda i första hand gå genom jordens täckdikning.

I vissa jordbruksbygder började täckdikningen bli vanlig redan under 1880- och 1890-talen. Givetvis kommo dock därvid enstaka egendomar och även sammanhängande bygder efter. Täckdikningen har sedermera undan för undan fortskridit, därvid de områden, som tidigast kommo i gång, blivit mera fullständigt dränerade. Vissa andra områden däremot ha ännu ej i någon nämnvärd utsträckning kommit i gång med denna för modern jordbruksdrift oundgängliga grundförbättring.

Hushållningssällskapen i de olika länen ha haft ledningen av dessa arbeten om hand. Genom hos dem anställda tjänstemän ha erforderliga markavvägningar gjorts, planer utarbetats och kartor upprättats. Genom sällskapens och lantbruksstyrelsens försorg ha också utbildats täckdikningsförmän, vilka direkt haft kontroll å arbetenas utförande och rörläggningen. Hushållningssällskapen ha också förmedlat lån och bidrag från förekommande statsanslag. På det sättet har under årens lopp mycket värdefullt arbete blivit utfört, men i betraktande av täckdikningens fundamentala betydelse för jordbruket och omfattningen av denna arbetsuppgift dock uppenbarligen alldeles för litet. Enligt 1937 års jordbruksräkning voro då 21,2 % av landets åkerareal täckdikade med rör, vartill kommo 7,4 %

täckdikade med annat material. Dessa med annat material utförda dräneringar ha i allmänhet ett mycket kortvarigt bestånd och därför ringa värde.

Den med rör täckdikade åkerarealen uppgick vid utgången av år 1937 till 789 338 hektar. Enligt hushållningssällskapens till lantbruksstyrelsen avgivna berättelser täckdikades med rör under åren 1938—1942 26 977 hektar åker, vartill anlätades bidrag och lån av statsmedel. Tiden närmast före kriget dikades årligen 8 000—10 000 hektar. Under krigsåren har dikningens omfattning nedgått till föga med än 3 000 hektar per år. Efter den senaste jordbruksräkningen, verkställd år 1937, då varje jordbrukare deklarerade bl. a. arealen av sin täckdikade åker, till och med år 1943 kan det med ledning av nyssnämnda uppgifter beräknas, att ytterligare ca 30 000 hektar åker rörtäckdikats med bidrag och lån av statsmedel. Täckdikning med annat material än rör torde med hänsyn till bl. a. bristen på arbetskraft icke ha förekommit i nämnvärd omfattning under denna tid. Där- emot har säkerligen dikning med rör skett i viss omfattning utan anlåtande av statens bidrags- och lånemöjligheter. Bidragstilldelningen har nämligen varit begränsad dels av vissa arealbestämmelser, dels — och framför allt — av brist på medel, och beträffande lån ha statens villkor icke varit särskilt förmånliga. Söker man med utgångspunkt från totala försäljningen av täckdikningsrör bilda sig ett omdöme rörande omfattningen av den dikning, som verkställts utan anlåtande av statens bidrag och lån, kommer man till den slutsatsen, att denna dikning torde vara av ungefär samma storleksordning som den med hjälp av dylika bidrag och lån utförda. Det kan därför antagas, att den totala ökningen av arealen täckdikad åker för de sex senaste åren utgör ca 60 000 hektar eller i genomsnitt ca 10 000 hektar per år.

Enligt deklARATIONERNA vid 1937 års jordbruksräkning funnos vid denna tid i runt tal 2 664 000 hektar åkerjord utan täckdikning. Om sedan dess enligt förestående uppgifter och beräkningar ca 60 000 hektar dikats, skulle för närvarande ca 2 600 000 hektar sakna täckdikning. Av denna areal torde åtminstone hälften, d. v. s. 1 300 000 hektar, vara i behov av dränering för att komma i sådant skick, att de primära förutsättningarna för ett fullgott skörderesultat skapas.

Det synes uppenbart, att den nuvarande takten i täckdikningsverksamheten, som skulle kräva en tidrymd av 130 år för att få den behövliga täckdikningen genomförd, är alldeles för långsam. För att få erforderlig dränering utförd inom överskådlig tid kräves en stark forcering av denna verksamhet. Man torde i sådant avseende böra sikta på att snarast möjligt komma fram till minst en femdubbling, helst en tiodubbling av täckdikningens nuvarande årsresultat.

För närvarande utgör knappheten på arbetskraft hinder för verksamhetens bedrivande i önskvärd omfattning. Detta förhållande kan dock hastigt ändras. Man befarar — säkerligen på goda grunder — att nu rådande

brist på arbetskraft under efterkrigstiden skall övergå till sin motsats — en mer eller mindre omfattande arbetslöshet. Det synes därför riktigast att omedelbart vidtaga sådana åtgärder, att täckdikning i väsentligt ökad skala kan omedelbart igångsättas, så snart arbetsmarknadsförhållandena göra detta möjligt eller önskvärt.

Såsom lämpliga åtgärder i sådant syfte kunna följande förtjäna riksdagens särskilda beaktande.

Jämlikt beslut av 1920 års riksdag (skr. nr 346) få ur täckdikningslånefonden beviljas lån intill ett belopp av 2 000 000 kronor årligen. Denna maximigräns torde behöva väsentligt ökas och i samband därmed ytterligare medel tillföras såsom kapitalökning för fonden.

Under punkt 150 i nionde huvudtiteln, där anslag begäres för bidrag till täckdikningar, visar den förebragta utredningen, att de av hushållningssällskapen sökta bidragsbeloppen alltid varit väsentligt — under senare åren mångdubbelt — större än de av riksdagen till förfogande ställda medlen. För budgetåret 1943/44 uppgick sålunda det sökta bidragsbeloppet till 1 228 321 kronor. Lantbruksstyrelsen har dock hemställt, att ifrågavarande anslag måtte för nästa budgetår uppföras med ett belopp av allenast 400 000 kronor. Departementschefen stannar också för detta belopp. Men hänsyn till angelägenheten att forcera täckdikningsverksamheten synas hushållningssällskapets ansökningar förtjäna större tillmötesgående än vad Kungl. Maj:ts förslag innebär. Ett anslag av 800 000 kronor borde sålunda anvisas för att någorlunda täcka behovet av dylika bidrag.

Vid den väsentligt vidgade täckdikningsverksamhet, som är i så hög grad önskvärd och även kan förväntas komma till stånd, om ökade statsmedel ställas till förfogande, torde inom de flesta hushållningssällskap uppstå brist på personal, kvalificerad för arbetets planläggning, fältmätning och avvägning samt upprättande av dräneringskartor m. m. För att denna brist icke skall dämna upp verksamhetens utveckling, torde erforderliga medel böra ställas till hushållningssällskapens förfogande för anställande av personal och bekostande av dennas resor. Sannolikt kan inom hushållningssällskapen beredas full sysselsättning under sommarhalvåret för i medeltal två dylika förrättningsmän inom varje sällskap, d. v. s. för 52 stycken. Avlöningen till en sådan person kan beräknas till 3 000 kronor för sex månader. Härtill komma rese- och traktamentskostnader med förslagsvis 2 500 kronor per person och sommarhalvår. Totala kostnaden kan sålunda beräknas uppgå till $(3\,000 + 2\,500) \times 52 = 286\,000$ kronor. Då ett flertal av dessa förrättningsmän torde behöva genomgå en kortare fortbildningskurs för att bliva fullt kvalificerade för sitt arbete (dylika kurser bruka vid behov anordnas av lantbruksstyrelsen), kan totala anslagsbehovet under denna punkt beräknas till i runt tal 300 000 kronor.

Även på kompetenta täckdikningsförmän torde brist komma att uppstå hos de flesta hushållningssällskap. Särskilt under de senare årens in-

skränkta dräneringsverksamhet ha många av de förutvarande täckdikningsförmännen sökt sig annat arbete och äro därför i fortsättningen icke att påräkna för denna verksamhet. Det synes därför vara nödvändigt att utan dröjsmål utbilda även erforderligt antal nya förmän. Under punkt 40 i nionde huvudtiteln begäras 7 000 kronor till en kurs för täckdikningsförmän. Med hänvisning till här ovan anförda skäl få vi föreslå, att tre dylika kurser anordnas.

Den intensifierade täckdikningsverksamhet, som här förordats och vilken måste anses oundgängligen nödvändig såsom förutsättning för jordbrukets lyftning och rationalisering i de områden, som i detta avseende kommit efter i utvecklingen, torde dock stundom mötas med allt för liten förståelse just där behovet på detta område är störst. Om icke särskilda åtgärder vidtagas, kan därför fara föreligga, att vid en efterkrigskris stora insatser av kapital och arbete komma att göras i mindre produktiva arbetsobjekt utan större framtidsvärde, under det att föga blir åtgjort för den ytterligt nödvändiga och i eminent grad produktiva dräneringen av vattensjuk åkerjord. Det synes därför angeläget, att en systematisk upplysningsverksamhet om täckdikningens betydelse och nödvändighet med anlitan av press och radio igångsättes snarast möjligt. Under kriget har statlig upplysnings- och propagandaverksamhet i betydande omfattning förekommit i olika för landet viktiga spörsmål, t. ex. i fråga om försvarslånen, sparandet och mycket annat. Viss erfarenhet har sålunda vunnits och bör kunna komma här förordade upplysnings- och propagandaverksamhet till godo. Då det är av stor allmän betydelse, att bättre förståelse för jordens dränering bibringas jordbrukarna, där denna grundförbättring ännu icke slagit igenom, bör en verksam statlig kampanj i rätt tid sättas in på detta område. Ledningen därav torde böra handhavas centralt, förslagsvis av lantbruksstyrelsen. Självfallet böra hushållningssällskapen engageras och kunna fylla en betydande uppgift i detta arbete.

I lantbrukspressen, t. ex. Jordbrukarnas föreningsblad, kontinuerligt införda välskrivna, upplysande och eggande artiklar kunna förutsättas få god effekt i detta syfte. Ett kort föredrag i radio varje vecka borde ävenledes vara av stort värde. För ändamålet torde ett särskilt anslag av förslagsvis 30 000 kronor vara erforderligt.

Med stöd av det sålunda anförda hemställes,

att riksdagen måtte:

1. vid behandlingen av Kapitalbudgeten: bil. 7 Kapitalinvesteringar, Jordbruksdepartementet punkt 22, Täckdikningslånefonden, besluta höja maximigränsen för den årliga utlåningen från 2 000 000 till 3 000 000 kronor samt såsom kapitalökning tillföra fonden ett belopp av 1 000 000 kronor;

2. vid behandlingen av punkt 150 i nionde huvudtiteln höja anslaget med 400 000 kronor och alltså till Grundförbättringar: Bidrag till täckdikningar anvisa ett reservationsanslag av kronor 800 000;

3. vid behandling av punkt 76 i nionde huvudtiteln, Bidrag till hushållningssällskapen, anvisa till avlönande, rese- och traktamentsersättning samt fortbildning av förrättningsmän vid täckdikningsverksamheten ett anslag av kronor 300 000 och att sålunda till bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av kronor 3 789 400;

4. vid behandlingen av punkt 40 i nionde huvudtiteln till utbildningskurser för täckdikningsförmän anvisa ett från 7 000 kronor till 21 000 kronor förhöjt anslag och att sålunda till Lägre lantbruksundervisning m. m. Bidrag till särskilda utbildningskurser för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av kronor 84 000;

5. till upplysnings- och propagandaverksamhet för täckdikning anvisa ett belopp av kronor 30 000.

Stockholm den 22 januari 1944.

Gunnar Persson.

Albert Larsson.

Martin Skoglund.

Gust. Nilsson,
Göingegården.

Karl Magnusson.

Andr. Andersson,
Gisselås.

Gösta Lindeberg.

Stig Janson
i Frändesta.

Ernst V. Staxäng.

C. Oscar Nolin.

Brynolf Stattin.

Eric Hansson
i Vännäsby.

Ragnar Sveningsson.